

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע בא תשע"ט

על לאומיות וקדושה

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

בפרשת בא נצטוונו על לקיחת קרבן פסח, שחיטתו ואכילתו לראשונה. קרבן זה שימש עוד במצרים, כהכרזה על שחרור ועצמאות, מהרבה בחינות.

פסח דורות, הפך גם הוא, לאחד מהסמלים הלאומיים החשובים ביותר.

פסח בדורות מאוחרים יותר, הפך גם לשמו של חג שבעת הימים, הנפתח בליל הסדר ששיאו אמור להיות הטעימה מקרבן הפסח.

בדורנו, פסח הינו המאורע הראשון בסדרת המאורעות הלאומיים, המצוינים בין המועדים מדאורייתא - פסח ושבועות: ה'מימונה', שהפכה להיות סמל לקיבוץ גלויות ואחדות. יום השואה והגבורה, שמקשר בין השואה והחורבן הנורא, להקמת מדינת ישראל. יום הזיכרון לחללי צה"ל, המחבר ומאחד סביב זיכרון הקדושים שבמותם ציוו לנו - שימרו על המפעל הלאומי הנפלא שזכינו לו. יום העצמאות, המכריז על אתחלתא דגאולה מבחינה מדינית ורוחנית. ל"ג בעומר, בו אנו מציינים כי חלום חידוש העצמאות של בר כוכבא וחייליו, תלמידי רבי עקיבא ורשב"י, לא היה חלום שווא (תלמידי רשב"י, חכמי האמת הם ששמרו בסתר את סוד הגאולה). יום שחרור ירושלים, בירת הנצחית של עם ישראל, הן מבחינה לאומית והן מבחינה רוחנית. עד שמגיעים לחג השבועות שהוא גם חג מתן תורה, בסיום ספירת שבע השביעיות.

חלק מהעם מציין את כל המועדים הללו רק מהבחינה הלאומית, חלק אחר בעם מציין את רוב הימים הללו רק מהבחינה הרוחנית - קדושתית שלהם. ויש כמונו, המנסים לחבר בין שני המוקדים החשובים הללו.

נקדיש את דברי התורה, המיועדים לשבתות הקרובות, לבירור פרשיה סתומה החותמת את ספר שמואל והקשורה בטבורה לשאלות אלה.

הפרק האחרון של ספר שמואל עוסק בשתי פרשיות שהקשר ביניהן איננו ברור דיו. החלק הראשון של הפרק עוסק במפקד העם בידי דוד, ובמגפה הקשה שבאה בעקבותיו (שמו"ב כ"ד א-טו). חלקו השני עוסק בעצירת המגפה, באמצעות בניית מזבח בגורן ארוונה היבوسی וקניית המתחם הקרוי היום הר הבית (שם יז-כה).

מאורע זה גילה שני דברים חשובים:

א. הר הבית הוא המקום שנבחר לבניית בית המקדש, כמבואר בפסוקים בדברי הימים: "וַיֵּאמֶר דָּוִד זֶה הוּא בַּיִת יִקְוֶה הַאֱלֹהִים וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלֶה לְיִשְׂרָאֵל" (דברי הימים א כ"ב א).

ב. לשון הפרק מגלה, באמצעות שימוש במטבעות לשון חוזרות, כי גם עקדת יצחק, בהר המוריה הייתה במקום זה. גם כאן ספר דברי הימים מסכם זאת בלשון ברורה: "וַיַּחַל שְׁלֹמֹה לְבַנּוֹת אֶת בַּיִת יִקְוֶה בִּירוּשָׁלַם בְּהַר הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר נִרְאָה לְדָוִד אָבִיהוּ אֲשֶׁר הִכִּין בְּמָקוֹם דָּוִד בְּגֵרֶן בְּגֵרֶן הַיְבוּסִי" (דברי הימים ב ג' א).

קולמוסים רבים נשברו בהלך הדורות בניסיון להסביר: מה היה חטאו של דוד? מדוע לא נזהר כמבואר בתורה, כבר בספר שמות: "וַיִּדְבֹר יִקְוֶה אֶל מִשָּׁה לְאֹמֶר: כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָקְדֵיהֶם וְנִתְּנוּ אִישׁ כַּפָּר נִפְשׁוֹ לִיקְוֶה בְּפָקֶד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בְּפָקֶד אֹתָם?" (לי יא-ב). אם דוד חטא, מדוע העם שילם את המחיר (שבעים אלף הרוגים)? ומה הקשר בין הקמת המזבח בגורן ארוונה לבין המפקד?

בעיה בשבועות הקרובים ננסה להציע פתרון.

הבה נתפלל כי נזכה גם אנו, לראות את ירושלים בבניינה ובתפארתה כמרכז הרוחני והלאומי של עם ישראל, בירת השלום העולמי.

<p>לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלביע ח' באייר תשע"ו</p>	<p>לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל נלביע י"ג בחשוון תשע"ח</p>	<p>לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד</p>	<p>לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלביע י' בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלביע ט' בכסלו תשס"ט</p>
<p>לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י' באייר תשע"א</p>	<p>לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע ט' בתשרי תשע"ו</p>	<p>לע"נ דוד צבי טרשנסקי ז"ל בנם של יצחק ונעמי הי"ו נלביע כ"ח באייר</p>	<p>לע"נ אסתר שמש ע"ה נלביע כ' באב תשע"ז</p>	<p>לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י"ז בסיוון תשע"ד</p>

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

סוגיות משפטיות מודרניות בתנ"ך

מאת: הרב אהרן פלדמן

"ויפן כה וכה וירא כי אין איש": מהם הגבולות שבין מעורבות חברתית ללקיחת החוק לידיים?

האם משה רבינו הרג את המצרי בצדק?
האם זה היה מעשה ספונטני, הצלה מרודף במצב של אין ברירה?
או שמשה רבינו עשה עצמו "שר ושופט" ונלחם בממסד המצרי המושחת?
ובכלל, מהם הגבולות של עשיית דין עצמי, כאשר אדם חש שהמשטר אינו תקין, והמוסר סותר את החוק?
בשאלות אלו ואחרות עסקנו במסגרת השיעור בכולל יום שישי ב"ארץ חמדה".

כאן ניתן לצפות בהקלטת השיעור ובדפי המקורות

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל.

מכירת זכיון למכירת שעונים

'ארץ חמדה גזית' פתח תקוה / תמוז תשע"ה / תיק מס' 74070

דיינים: הרב אהרן כ"ץ, הרב עדו רכניץ, הרב שלמה גרינץ

המקרה בקצרה: התובעת החזיקה בזכיון למכירת שעונים ממותג מסוים בישראל, היא חתמה על חוזה עם הנתבעת שהיא תקנה את הזיכיון, תשווק את השעונים, ותשלם לתובעת אחוזים מההכנסות, ובנוסף תפרסם את המותג. לאחר זמן מה, ולאחר ששולמו 32 אלף ש"ח על פי החוזה, אחד המנהלים של הנתבעת עזב, והחלה ירידה משמעותית במכירות המותג עד שהפסיקה לחלוטין. התובעת טוענת כי זו הפרת חוזה, וכי הנתבעת צריכה לשלם לה פיצוי על הפרה זו, ועל הפסדי ההכנסות. סך הכל היא תובעת כ-220 אלף ש"ח על הפרת החוזה, ועוד כ-30 אלף ש"ח על מלאי שנמצא באחת החנויות. לטענת הנתבעת נתוני המכירות היו מנופחים ולא שקפו את המצב לאשורו, וכמו כן אין בחוזה התחייבות למכור את המותג אלא רק התחייבות לשלם אחוזים מההכנסות אם יהיו. בנוסף, הנתבעת הסכימה להחזיר את הזיכיון לתובעת ואילו הנתבעת טענה שהמותגים איבדו מערכם.

פסק הדין: על הנתבעת לשלם לתובעת 53,877 ש"ח כפיצוי עבור הפרת החוזה (על פסק הדין הוגש ערעור והוא השתנה בחלקו).

הנימוקים בקצרה:

א. מעמדו ההלכתי של מוניטין וזכיון

מוניטין של עסק יכול להתייחס לכמה ממדים: לקהל לקוחות, למיקום או למותג, במקרה זה המוניטין שנמכר הוא המותג אותו ביססה התובעת. לכאורה אין משמעות הלכתית למוניטין, אולם, האחרונים קבעו שיש לו משמעות הלכתית. הדברי מלכיאל (ג, קנז) פסק שאין להשתמש במוניטין ללא רשותו של האדם שיצר אותו. וכך כתב גם בשו"ת שבט הלוי (י, רעה) שניתן למכור מוניטין, ולראיה, שאנשים מוכרים מוניטין גם בכסף רב.

במקרה זה מדובר על זכיון, שמעמדו ההלכתי חזק יותר. כיוון שניתן לראות בו הסכם שבו מקבל הזיכיון התחייב למכור סחורה, ונותן הזיכיון התחייב שלא למכור את המוצר לאחרים. בפד"ר (ג 338-339) קבעו שמעשה קניין שלא לפתוח חנות אינו מועיל משום שהוא קניין בשלילה, אולם אם הדברים נעשו בלשון התחייבות הרי שהתחייבות כזו חלה. כמו כן, נראה שיש לסמוך על המנהג בעניין זה כמו שכתב בשו"ת דברי חיים (ח"מ א, לא). למעשה תשובות רבות נכתבו בעניין זה לגבי קניית המיסים מהמושל, כך גם בשו"ת הרא"ש (יג, כ) שכתב שהדין תלוי במנהג, ואם יש מנהג המכירה חלה. **אשר על כן, קבע בית הדין שיש תוקף הלכתי למכירת זכיון.**

ב. חוזה בהתנהגות יוצר זכות

כיון שיצרני השעונים התנהגו כאילו יש חוזה בינם לבין התובעת הרי שניתן להסיק שיש בזה חוזה שבהתנהגות (מכללא), כך גם ניתן ללמוד מפועל שהלך לעבוד שקונה את עבודתו.

ג. האם הנתבעת הפרה את החוזה?

הנתבעת עמדה ביעדי הפרסום, של 12% מהמכירות. מצד שני מהעדויות שהובאו לבית הדין עולה שהנתבעת בחרה באופן חד צדדי למכור פחות שעונים מהמותג המדובר.

ד. דעת המיעוט - האם שיקול הדעת של הנתבעת חרגה מהחוזה?

בהסכם לא נקבעה תמורה על המוניטין אלא רק אחוזים מהמכירות. ולכן התובעת ידעה שהיא נכנסת לסיכון שהנתבעת תפסיק למכור את המותג ויתכן שלא תקבל כלום. לכן נראה שאין כאן חריגה מההסכם.

ה. דעת המיעוט - פרשנות ההסכם לפי כוונות הצדדים

יש ללכת בפרשנות הסכם לפי לשון בני אדם (רמב"ם מכירה כו, ח) במקרה שאין הלשון ברורה הולכים אחר הכוונה, אך כאן הלשון ברורה. כמו כן אין אומדנא דמוכח שקובעת שיש לשנות מהמפורש בחוזה. כך גם לפי החוק אם החוזה ברור אין סיבה לחקור אחר הכוונה. לכן אין לחייב את הנתבעת בתשלום, גם כפשרה. כמו כן גם אם נקבע שהנתבעת הפרה את החוזה הרי שיש להתייחס לכך כמקח טעות, ולהחזיר את המותג לתובעת (שלטענתה כבר אינו שווה דבר), וגם במקרה של הפרה כפיצוי היה ניתן לקבוע פיצוי של עד 10,000 ₪ שהיו מתקזזים עם התשלום שכבר שולם לתובעת. לכן יש לדחות את התביעה.

ו. דעת הרוב -

בחוזה לא נקבע במפורש שעל הנתבעת למכור את המותגים, אולם לא ניתן לומר שאין התחייבות למכור מותגים, משום שזו היתה כוונת שני הצדדים. אגב כך ציין בית הדין שבמו"מ בין שתי חברות כוונת הצדדים נקבעת על פי כוונת מקבלי ההחלטות. במקרה זה המנכ"ל הראשון של הנתבע העיד שהכוונה היתה שהנתבעת תמכור את המותג. לאור פרשנות זו של ההסכם נמצא שהנתבעת הפרה את החוזה.

לדעת דין אחד מדייני הרוב - למרות שלא נקבע פיצוי בחוזה במקרה זה, יש לשום איזה רווח המכירות היו מפיקות לתובעת, כמו שנאמר במשנה (ב"מ קד ע"א) לגבי התחייבות של אדם לעבוד את השדה שהופרה. ב"כ הנתבעת טען שההתחייבות היא אסמכתא, והביא ראיה מסוגיה בב"מ (עג ע"ב) שאדם ששלח שליח לקנות לו ביום השוק, השליח אינו צריך לפצות את המשלח על אובדן הרווח. אלא שמתוספות שם עולה שבמקרה שבידו של האדם למכור הוא חייב לפצות את המשלח, לכן גם כאן הנתבעים חייבים לפצות את התובעים על אובדן הכנסות.

אמנם ההסכם עצמו בטל משום שהנתבע הפר אותו, וכן משום שמנהל התובעת שהועסק אצל הנתבעת מאז ההסכם פוטר ואיבד את היכולת לממש את ההסכם, וכן משום שמנכ"ל הנתבעת שחתם על החוזה הפסיק לעבוד אצל הנתבעת. אולם לא ניתן לבטל את המקח ולהחזיר את המותג לתובעת, משום שנגרם נזק למותג, ולכן זה דומה למקח טעות כשלא ניתן להשיבו (שו"ע חו"מ רלב, כ) בו יש להשיב את דמי המכירה. למסקנה, יש להעריך במסגרת פשרה את החיוב בשליש הערך, שהוא בערך 70,000 ₪ לכל העיסקה.

לדעת דין שני מדייני הרוב - דין זה הצטרף למסקנתו של הדיין הראשון מדייני הרוב, וביקש להוסיף טעם נוסף: במקרה דנן יש לחייב מדין ערב, כדין כל תנאי ממון שהתנה עליו (מרדכי ב"מ שע), משום שהנתבע נהיה כערב למכירות המוצר. יש לחייב שלישי מהתביעה כדין פשרה לשבועה שהיתה צריכה להיות מוטלת עליו.

משליש הסכום יש להפחית את הסכום שהנתבעת כבר שילמה לתובעת, וסך הכל עליה לשלם 53,877 ₪.

למעבר לפסק הדין המלא

מתפללים לרפואתם השלימה של:		
אליעזר יוסף בן חנה ליבא מאיר בן דינה ציפורה נתנאל אילן בן שיינא ציפורה נחמה צביה בת שושנה בריינא	רועי משה אלחנן בן ג'ינה דב'רה יאיר מנחם בן יהודית חנה רפאל ישי בן צפורה פיינא איילת חן בת שולמית	יוסף (יוסי) בן חנה דוד חיים בן רסה Rassa יוסף בן רחל חלילי מאירה בת אסתר
בתוך שאר חולי עם ישראל		

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

חֵמְדַת הָאֲנָצִיקְלוֹפֵדִיָה הַתְּלִמוּדִית

הַפְרָשָה בְּאֲנָצִיקְלוֹפֵדִיָה הַתְּלִמוּדִית

הַנַּחַת תְּפִילִין

מבוסס כל הערך: הנחת תפילין, שבאנציקלופדיה התלמודית כרך ט.

”וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינַיִךְ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ כִּי בְיַד חֻזְקָה הוֹצֵאתָ ה' מִמִּצְרָיִם” (יג ט)

מה עושה מי שיש לו רק תפילין של יד או רק תפילין של ראש?
מדוע איננו מניחים תפילין כל היום כולו?

אינן מעכבות זו את זו. תפלה של יד אינה מעכבת את של ראש, ושל ראש אינה מעכבת את של יד (משנה מנחות לח א; רמב"ם תפילין פ"ד ה"ד; טור ושולחן ערוך אורח חיים כו א). וכן דרשו במכילתא דרשב"י (סוף פרשת בא): וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ - מִכֵּאן אִמְרוּ: תְּפִילִין שֶׁל רֹאשׁ אֵין מְעַכְבֹּת שֶׁל יָד, וְשֶׁל יָד אֵין מְעַכְבֹּת שֶׁל רֹאשׁ; וְאִם אֵין לּוֹ אֶלֶּא אַחַת, יֵנִיחַ אוֹתָהּ (ועיי תורה שלמה בא פ"ב אות כז שהדרש הוא מלשון "והיה" בלשון יחיד), שכל אחת מצוה בפני עצמה היא (רמב"ם וטושי"ע שם). ולא דרשו "והיו לטוטפות בין עיניך", כל זמן שבין עיניך יהיו שנים (מנחות לו א), אלא לומר שאם מניח שניהם, יקדים את של יד (תוס' ערכין ג ב ד"ה של יד). ובין אם יש לו שתיהן ובין אם אין לו אלא אחת, אינן מעכבות זו את זו (מנחות מד א; רא"ש הלכות תפילין סי' טו; שו"ע שם).

הַנַּחַת תְּפִילִין. מצות שימת תפילין על היד ועל הראש.
הַפְרָקִים: א. מצותה; ב. זמנה; ג. סדרה; ד. מקומה; ה. ברכתה; ו. ההנחה; ז. היסח הדעת; ח. החייבים והפטורים; ט. תפילין של ר"ת; י. חליצתן

כרך ט טורים תסו-תקכג

מצותן כל היום. כתבו הרמב"ם (תפילין פ"ד הכ"ה) והטור והשולחן ערוך (לו ב): מצותן להיותן עליו כל היום. וכן אמרו בברייתא של מסכת תפילין: מצות תפילין מהשחר עד הערב. וכן נהגו בזמן התלמוד, שהיו הולכים כל היום בתפילין, כמו שאמרו: הנכנס לסעודת קבע חולץ תפיליו (ברכות כג ב). וכן קבעו: כיצד יעשה מי שנושא משאוי על ראשו ותפילין בראשו והמוציא זבל על ראשו ותפילין בראשו (עיי בבא מציעא קה ב וערוכין צה ב), ודנו במי שהיה בא בדרך בערב שבת ותפילין בראשו ושקעה עליו חמה (ביצה טו א). והלבוש (סי' לו) הביא לימודים לכך מן התורה, שהרי בתורה כתוב סתם "וקשרתם אתם", משמע קשירה תמידית; ועוד, שהרי כתוב "והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך", ואות וזכרון צריכים להיות תמידיים.

הפרי מגדים (אשל אברהם סי' לו ס"ק ב) והערוך השולחן (שם ג) הסתפקו אם מן התורה חייבים בתפילין כל היום, או שדי ברגע אחד שמניח. והעלו שאם לא הניח יום אחד תפילין כלל, ביטל מצות עשה; ואם הניח רגע אחד, קיים המצוה; ומצוה מן המובחר מן התורה להיותן עליו כל היום. ואף הרמב"ם שכתב שמצותן כל היום, כתב שמפני שקדושת תפילין קדושה גדולה היא, לפיכך צריך אדם להשתדל להיותן עליו כל היום - משמע שאינה אלא בתורת מצוה מן המובחר.

אף על פי שמצותן כל היום, בשעת תפילה יותר מן הכל. ואמרו חכמים: כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין, כאילו מעיד עדות שקר בעצמו (רמב"ם שם הכ"ו על פי ברכות יד ב).

כתבו הטור והשולחן ערוך (לו ב ע"פ הרא"ש תפילין סי' כח) שנהגו בזמננו שלא להניחן כל היום, מפני שתפילין צריכים גוף נקי, שלא יפיח בהן, וצריך שלא יסיח דעתו מהן בעודן עליו, ואין כל אדם יכול להיזהר בזה. ומכל מקום צריך כל אדם ליזהר בהן להיותן עליו בשעת קריאת שמע ותפלה, שבקל יכול אדם להיזהר באותה שעה (רא"ש שם). ומי שיודע שיכול להיזהר, טוב שיניח כל היום (אליה רבה שם ס"ק ב; ערוך השולחן שם ג. ועיי באור הלכה למשנה ברורה שם), ואנשי מעשה נוהגים ללמוד מיד אחר התפלה בתפילין (ערוך השולחן שם ומשנה ברורה ס"ק ז).

<p>לע"נ מרים ריגלר ע"ה רעייתו של ד"ר מיכאל ריגלר הי"ו נלב"ע אייר תשע"ח</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
<p>לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p>			

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Berlin, Germany

ברלין, גרמניה

שבט תשנ"ה

ניקיון סביב מצבות לצורך צילום לצורכי מחקר

שאלה:

אני מתגורר בגרמניה, בהיותי צלם במקצועי הופקדה עלי בעבר לעיתים גם המשימה של תעוד צילום של מצבות בבתי עלמין יהודיים עתיקים בגרמניה. העבודה הזאת מיועדת לצורך מחקר ההסטוריה היהודית ובעיקר את המחקר המשפחתי. כיהודי שומר מצות שאלתי את עצמי לא פעם אם העבודה הזאת ובעיקר עבודת ההכנה, מתישבת עם ההלכה, מבחינת כבוד המת. ברצוני להציג לכם שלוש שאלות ואודה לכם אם תוכלו במחילה מכבודכם להשיב לי תשובה.

א. האם עבודות, כגון ניקוי המצבות לצורך תעוד צילום למטרות הסטוריות וגניאולוגיות (מחקר משפחתי), מותרות או אסורות על פי ההלכה?

הערה:

עבודה זאת כוללת ניקוי המצבה מאזוב ופטירות וכן זיהום סביבתי (אבק פיח) ולעתים אף הסרת צמחיה, לצורך גילוי הכתב, כשלב מקדים לצילום המצבה.

ב. האם הסרת אדמה וצמחים לצורך חשיפת הכתוב בתחתית המצבה (כאשר ברור שברבות השנים נערמה האדמה וכסתה את חלקה התחתון של המצבה), מותרת או אסורה?

ג. האם עבודות כאלה מפריעות למנוחת המת או פוגעות בכבוד המת?

תשובה:

א. עבודות ניקוי המצבות מעפר שהצטבר על גביהן¹ במשך השנים מותרת ואף מומלצת, שהרי הקברים משתמרים בכך. צחצוח האבן או הבלטת האותיות גם הם מותרים, אפילו אם העבודה מתבצעת לצורך תיעוד הקברות.

ב. יש לשמור את העפר בתוך שטח בית-הקברות².

ג. גם בזמן העבודות יש לשמור על קדושת המקום³, ובוודאי שאין לדרוך על הקברים ואין לישב על המצבות⁴.

ד. כמובן שאין לחפור תחת המצבה⁵.

¹ משום שאינו עפר מן הקבר אלא עפר שהצטבר ע"י סחף וכד', ואפילו כאשר נתערב העפר, שרי.

סנהדרין (מז ע"ב) "קבריה דרב הוי שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא, ואמר שמואל יאות עבדין, קרקע עולם הוא ואינה נאסרת". ומן הראשונים הסבירו דכיון דלרפואה הוא דעבדין, אין כאן קלות ראש, ואם כן כאן, שהוא לצורך יפוי הקברים, שהוא כבודם של המתים, כל שכן שמונת.

² מדברי מרדכי (פרק רביעי במס' מגילה) "התירו להשתמש בעפר הקבר עצמו לרפואה וכדומה" משמע, שקרקע בית-הקברות מותר לגמרי, וכן משמע מדברי הרמ"א בסי' שסח סעיף א. ואולם הבי"ח שם אוסר אפילו קרקע של בית-הקברות, מדרבנן.

³ מגילה (כט ע"א) "תנו רבנן, בית הקברות אין נוהגים בהן קלות ראש (לאכול ולשתות שם) ואין קורין ושונים שם. ולא יטייל לקפנדריא (קיצור דרך)". וכן נפסק בשו"ע סי' שסח סעיף א - "ואין מחשבין שם חשבונות".

⁴ קבר בנוי אסור בהנאה ואיסורו מדאורייתא, כמו משמשי ע"ז, כמו שמוכח בסוג' במסכת סנהדרין (מז ע"ב). גם המצבה שניתנה על הקבר וחברה לו, נאסרה, לדעת ה"ר ישעיה, מובא בטור יו"ד בסי' שסד וברמ"א, ולשיטה זו האיסור מדאורייתא. והרא"ש חולק משום שהמצבה בעיקרה אינה לבניין הקבר אלא לציון מי שנקבר שם.

⁵ העפר שנלקח מחפירת הקבר - אסור בהנאה, משום שהוא עפר תלוש ולבסוף חיברו, ונאסר כמו הקבר עצמו, לדעת ה"ר ישעיה (הובא בטור יו"ד סי' שסד) והרמ"א. אמנם הרא"ש חולק שאין זה נקרא תלוש ולבסוף חברו, מכיוון שנתלש על מנת לחברו.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי